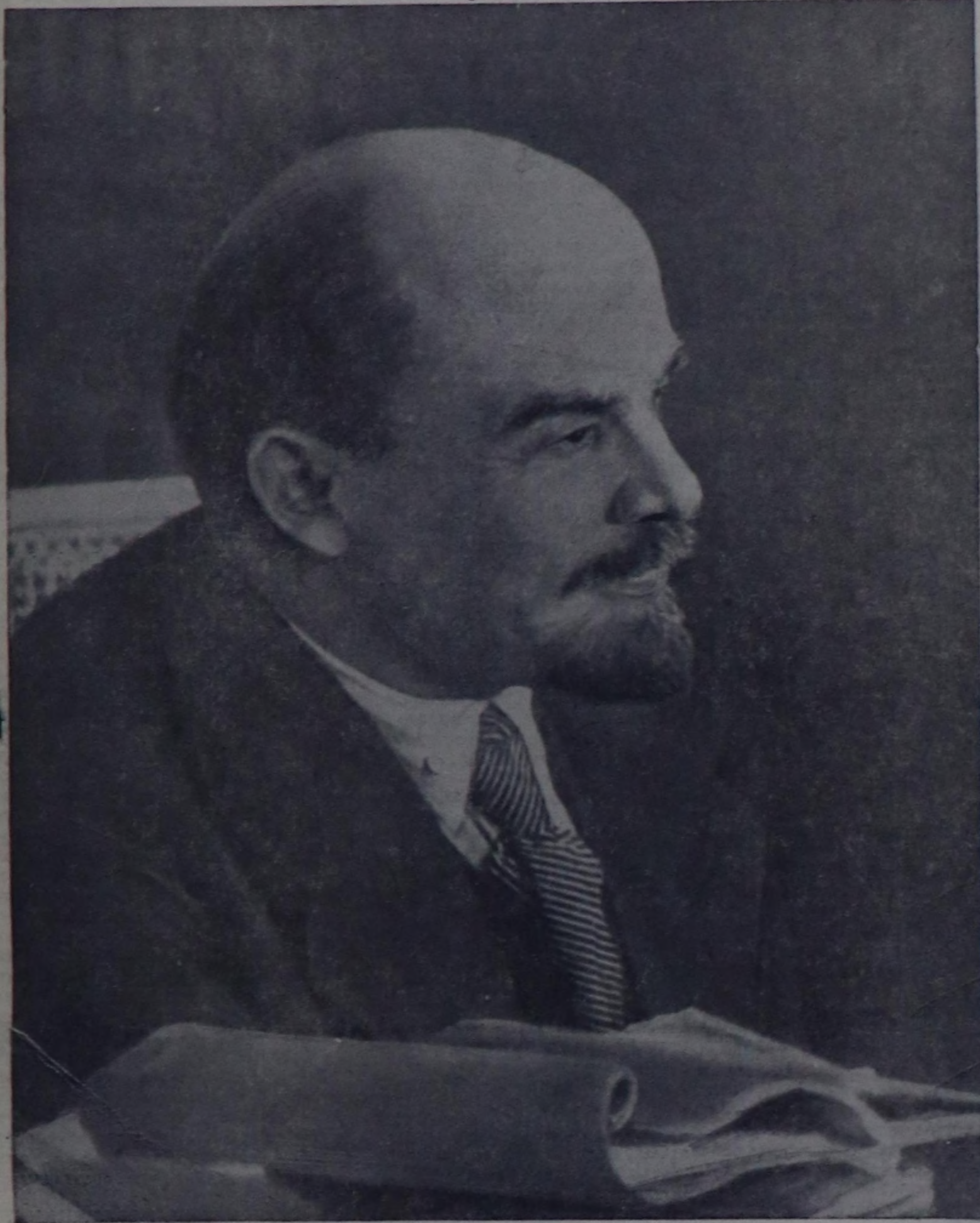

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1954
ЯНВАРЬ
21
ЧЕТВЕРГ
№ 15 (2952)
ӨРТЭЭ 20 КОП.

Ленин—Сталинның тугунуң адаа-биле, Коммунистг партияның удуртулга- зы-биле коммунизмниң тиелелгезинче бурунгаар!

Владимир Ильич Ленин

Ленинизм чурттан, тиелеп турар

Бөгүн совет улус, депшигелиг бүгү кижини төрөлгөтөн Коммунистг партияның болгаш Совет күрүениң үндөзлекчизи, бүгү делегейниң ажилчы чоннарының гениалдыг баштыкчызы болгаш башкызы— Владимир Ильич Ленинниң мөчээниң хүнүндөн бээр үжөн чыл оюн демделеп турар.

Революсчу бодалдыг болгаш революстуг хөдөлүшкүнниң өндүр-улу кижизи Ленин бодунуң бүгү амыдыралы эң бедик болгаш чаагай сорулган боттарына— капиталистг кулданыгдан ажилчы чоннарының хосталырына, кижини кижини мөлчүр чоруктан хосту, нийтилер өзү-чурумнарын тургузарына берген.

Революстуг демиселдин херээнче империализмниң болгаш пролетаржы революцияларның үезинде киргеш, Ленин сайыраакчы, чогаалдыкчы марксизмниң туруштарына төөгүлүг үезин тургусканы, нийтилед хөгжүлдөзүнүн эң чугула айтырылганы ажилдап кылган, марксизмни байыдып, ону бурунгаарладып турар социалистг революцияның чаа теориязы-биле пролетариатты чепсеглээ.

В. И. Ленин ажилчы чоннарының хосталгазы дээш кадыг-дошкун тулушчуларга маадырлыг Коммунистг партияны, делегейде эң күчүлүг, эң революстуг чаа хевириниң партиянын тургускан болгаш каапка кадырган. Коммунистг партияга удуртурган бистин чуртуң улустары, помещиктери болгаш капиталистерни дүжүр октааш, ажилчынарының болгаш тараачынарының төөгүлүг эң баштайгы социалистг күрүенин тургускан, социализмче баарының оруун делегейниң бүгү улустарына айтып берген.

Советтерниң республиказын тургускан, Ленин хосталып болурунун ынамын чиптээп, помещиктерниң болгаш капиталистерниң тергилели

мөңгө эвес, күш-ажылдык тергиндээр чоруун ажилчы чоннарының боттарының күженишкени-биле тургузуп болур, күш-ажылдык тергиндээр чоруун дээрге эвес, а харын чер кырынга тургузуп болур деп чүвени бүгү делегейниң дарлаган массаларына херек кырында көргүскен,—Ильичиниң өндүрүлү, хамыктын мурунда, шак ында.

Ленин социалистг күрүениң күжүнүң болгаш күчүлүүнүң үнер дөзүн улус массаларының чогаалдыкчы иделкейинден көргөн. Чаа амыдыралды тударда кол фактор кылдыр Ленинниң санааны, Коммунистг партияның соруу кирип, углап баштап турары улус массаларының төөгүлүг чогаалдыгы болза, коммунизмче бистин бурунгаар шимчээшкенин кайгамчыктыг дүргөдөдир чаартыкчы улуг күш болу берген.

Ленинниң чагыларын күсөтпешаан, совет улус Коммунистг партиянын удуртулгазы-биле бистин чуртуң хевир шинчизин үндөзүнүң биле ескертип, ону мурунда хожудангай аграрлыг күрүне турганындан күчүлүг индустриалдыг колхозчу улуг күрүне, социализмниң быжыг шивээзи, бүгү делегейге тайбыңның чөлөгини болдурган.

Ленинниң чагыларын күсөтпешаан, ленинчи-сталинчы национал политиканы удуртулга болдурган, Коммунистг партия Россияның улустарын хөй чүс чылдарының соопал болгаш национал дарлалындан хостаткан, бистин Төрөөн чуртувустуң бүгү улустарын акы-дүмича чагыс-эпит өг-бүлөгө, хөй националдыг социалистг күрүнеге сырый катыштырган. ССРЭ-ниң улустарының улуг найралынын тодаргай илдерээшкени, ленинчи-сталинчы национал политиканың улуг чедешкенин көскү чижээ болза, Украинаның Россия-биле катап катышканының 300 чыл болганын

ССРЭ-ниң бүгү улустарының национал улуг байырлалы кылдыр демделеп турары болур.

Национал айтырыгын талазы-биле партиянык политиказын боттандырганының ачызында ССРЭ-ниң янзы-бүрү национал бүгү улустары, ооң иштинде тыва улус ажилдагы, культура тургузуушкунунун мурунда кажан-даа көстүп көрбөзү чечектелишкенин чедип алган. ССРЭ-ниң өске-даа улустары-биле кады Тываның ажилчы чоннары совет кижилерин амыдыралын улам мнай экижидеринче угландыр партияның болгаш казактың үндүргөн төөгүлүг шийтпирлерин күсөдир дээш чүткүлдүг ажилдап турар.

Ленинизм — Коммунистг нийтиледди тургузарына совет кижилерини соруу кирип турар геттүмөс идеялыг эртин. Коммунистг партия бистин улусту ленинизмге кызыгааржок бердинген болурунун өзүзүңга кижизидип, бүгү совет кижилерини бодунуң Төрөөн чуртунга ленинчи өзү-биле ынак болурунга, ооң чечектелишкенин дээш ленинчи өзү-биле ажилдаарына өөредип турар.

В. И. Ленинниң мөчээниң соонда үжөн дугаар чыл болза, ленинчи чагыларын амыдыралга улам-на боттанышкынын чылы болган. Эрткен чылын СЭКП ТК-ның сентябрь Пленуму бистин чуртувустуң хөгжүлдөзүнүн, совет кижилериниң чечектелишкениниң соруу киркичи чаа-чаа перспективаларын бистин мурунуска ажилдып берген. Ол шийтпирлерин боттандырар чорук болза, Ленин—Сталинның тугунуң адаа-биле, Коммунистг партиянын удуртулгазы-биле социализмден коммунизмче бистин чуртувустун чоорту шилчириниң оруунга улуг базым болур.

Бистин үеис—ленинизмниң идеяларының чаагай тийлелгезиниң үези, коммунизмниң тиелелгезиниң үези!

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелинден

Коммунистг партияның болгаш Совет күрүениң хоочун ажилдакчыларының бирээзи, СЭКП Төп Комитетиниң кежигүну, СЭКП ТК-ның чанында Партияны Контроль Комитетиниң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаты, РСФСР-ниң Дээди

Советиниң депутаты эш Матвей Федорович Шкирятовтун мөчээнин таварыштыр Россий Совет Федеративтиг Социалистг Республиканың Дээди Советиниң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели ханы кажылдалды илередип тур.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиуму. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели.

ВЦСПС-тиң Президиумундан

Коммунистг партияның болгаш Совет күрүениң хоочун ажилдакчыларының бирээзи, ажилчы чоннарының херээ дээш демиселге бодунуң бүгү амыдыралын берген эш Матвей Федорович Шкирятовтун мөчээнин таварыштыр Профессинал Эвилел-

дериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң Президиуму ханы кажылдалды илередип тур.
Матвей Федорович Шкирятовтун дугайында тураскаал совет кижилериниң чүрөктеринге кезээ мөңгөде арттар.

ВЦСПС-тиң Президиуму.

ВЛКСМ Төп Комитетинден

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязынын көскү ажилдакчызы, СЭКП ТК-ның кежигүну, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүну, партия Төп Комитетиниң чанында Партияны Контроль Комитетиниң даргазы, бистин партиянык ка кызыгаар чок бараан болурунга, ажилчы чоннар-

ның херээ дээш демиселге бодунуң бүгү амыдыралын берген эш Матвей Федорович Шкирятовтун мөчээнин дугайын ВЛКСМ Төп Комитетиниң ВЛКСМ кежигүнеринге, бүгү аныяктарга ханы кажылдалды дымнадып тур.

ВЛКСМ Төп Комитетинден.

СЭКП Төп Комитетиниң кежигүну, СЭКП ТК-ның чанында Партияны Контроль Комитетиниң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүну эш М. Ф. Шкирятовтуң орнукушудулгазын организастаар талазы-биле комиссиядан

Январь 20-ниң дүзөйндө эш М. Ф. Шкирятовтун мага-бодунуң кремациязын кылган.
Эш Шкирятовтуң мага-бодун ка-

дагалаан урианы Эвилелдер Бажынының Колонналарлыг залында тургускан. Колонналарлыг залче кирери бо хүн, январь 20-де эртенгиниң

11 шактан хүндүскүнүң 2 шак 30 минутага чедир болур.
Орнукушудулга 1954 чылдың январь 20-де хүндүскүнүң 3 шак 30 минутада Кызыл шөлге болур.

М. Ф. Шкирятовтун аарынын дугайында медицина түннели

1883 чылда төрүтүнгөн эш М. Ф. Шкирятов өттүн дашталыр аарыны биле болгаш өттүн дамыр оруктарының үе-үеде кирер аарыны-биле элээн хөй чылдарың дургузунда

хоочурап аарып келген. Сөөлгү ийи аиларың дургузунда аарың дыка кедерей берген.
Өкпениң дегдиришкениниң нарыдааны болгаш баарың, бүүрек-

терниң база чүрөкниң ажилдаары аары-биле баксырап, суларанының эмнээшкени ол аарыларның кедерээшкенин соксадып шыдаваан.

ССРЭ-ниң Кадык-камгалад министрствозунуң 4-кү эргелелиниң

начальниги, профессор А. М. МАРКОВ.

Медицина Эртемнериниң Академиязының чигине-кежигүну профессор А. Н. БАКУЛЕВ.

Медицина Эртемнериниң Академиязының корреспондент-кежигүну, профессор В. В. ПЕТРОВСКИЙ.

Медицина Эртемнериниң Академиязының корреспондент-кежигүну, профессор В. Х. ВАСИЛЕНКО.

Медицина Эртемнериниң Академиязының корреспондент-кежигүну, профессор А. И. СТРУКОВ.

М. Ф. ШКИРЯТОВТУҢ ХААРЖААНЫҢ ЧАНЫНДА

Коммунистг партияның болгаш Совет күрүениң эң хоочун ажилдакчыларының бирээзи, СЭКП Төп Комитетиниң кежигүну, СЭКП ТК-ның чанында Партияны Контроль Комитетиниң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүну Матвей Федорович Шкирятов-биле январьның 19-та Москва-ның ажилчы чоннарының чарлышыкы болган.

Оларның аразында — революстуг ажил-чорудулганың талазы-биле Матвей Федоровичниң эштери, эң хоочун коммунистер М. Ф. Шкирятов барык чартык чүс чыл мурунда улустун херээ дээш демиселдин революстуг оруунга кирип, Совет Эвилелиниң улуг Коммунистг партиянының коргусч чок демиселчизи апарган. Ол бүгү күштерин бистин чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң херээнге беришсаан, бодунуң бүгү амыдыралында шак ындагы болуп артып келген Матвей Федорович Шкирятов Төрөөн чуртуң мурунга шыгарангай алдар хавыязы дээш Ленинниң үш орденери-биле болгаш Совет Эвилелиниң медальдары-биле шандатырган.

Оларның аразында — революстуг ажил-чорудулганың талазы-биле Матвей Федоровичниң эштери, эң хоочун коммунистер М. Ф. Шкирятов барык чартык чүс чыл мурунда улустун херээ дээш демиселдин революстуг оруунга кирип, Совет Эвилелиниң улуг Коммунистг партиянының коргусч чок демиселчизи апарган. Ол бүгү күштерин бистин чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң херээнге беришсаан, бодунуң бүгү амыдыралында шак ындагы болуп артып келген Матвей Федорович Шкирятов Төрөөн чуртуң мурунга шыгарангай алдар хавыязы дээш Ленинниң үш орденери-биле болгаш Совет Эвилелиниң медальдары-биле шандатырган.

Эвилелдер Бажынының Колонна-лыг залы кажылдалдык байдалында. Хүлдерден кылган люстралар болгаш көрүнүктөр кажылдалдык кара пестери-биле хаажылалыган. Мөчөөн кижиниң мага-бодун салган хааржакты бедик постамент киринда дириг чечектериниң болгаш ногаан пальмаларының аразында салып каан. Улуг кызыл тукут карартыр хаажылааш, бажының чанында шала мөгөйтү тургузуп каан турган. Кожазында—хөй-хөй венюктар, оларның бирээзинде «СЭКП ТК-дан болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден Матвей Федорович Шкирятовка» деп бижип каан. ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумундан, СЭКП-ниң Москва комитетинден болгаш Москва хоорай комитетинден, СЭКП ТК-ның чанында Партияны Контроль Комитетинден, ажилчы чоннар депутаттарының Москва Советинден, мөчөөн кижиниң төрелдеринден болгаш чок кижилеринден венюктар.

Хүндүлүг таянык беш минута санында-ла солчуп турган. Хүндүлүг таяныкка эштер Н. М. Шверник, П. К. Пономаренко, И. Ф. Тевосян, А. Н. Косыгин, В. А. Малышев, Н. А. Михайлов, Н. М. Пегов, М. А. Яснов, министрлар, маршалдар, генералдар болгаш адмиралдар, найсылалдык партия болгаш совет активи, ажилчы чоннар, эртемниң болгаш культураның ажилдакчылары тургулаан.

Коммунистг партияның болгаш Совет күрүениң көскү ажилдакчызы М. Ф. Шкирятов-биле чарлып өлүкүлдүг дээш даштыкы чурттарының төлөөлекчилери база чедип келген. Кыдаттын Коммунистг партиязынын Төп Комитетинден, Болгарияның Коммунистг партиязынын Төп Комитетинден, Польшаның Катышкан ажилчы партиязынын Төп Комитетинден, Румынияның Ажилчы партиязынын Төп Комитетинден, Кореяның күш-ажылчы партиязынын Төп Комитетинден, Албанияның Күш-ажыл партиязынын Төп Комитетинден, Чехословакияның Коммунистг партиязынын Төп Комитетинден Венгрияның ажилчы чоннар партиязынын Төп Комитетинден, Моолдуң Араттын Революстуг партиязынын Төп Комитетинден, Вьетнамның Күш-ажылчы партиязынын Төп Комитетинден, Германияның Социалистг чангыс-аай партиязынын Төп Комитетинден, Моол Арат Республиканың ССРЭ-де элчин черинден венюктары салган.

...Хүндүскүнүң 2 шак. Колонналыг залче ажилчы чоннар кирип эгелээ. Коммунизмниң улуг херээ дээш эрсемаадырлыг демиселдиниң хааржааны чанынга эштер Г. М. Маленков, В. М. Молотов, Н. С. Хрущев, К. Е. Ворошилов, Н. А. Булганин, Л. М. Каганович, А. И. Микоян, М. З. Сабуров, М. Г. Перухин, М. А. Сулов, П. Н. Поспелов, Н. Н. Шаталин олар хүндүлүг таяныкка турупкан.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумундан, ВЦСПС-тен, ВЛКСМ ТК-дан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң туудушкуннар херектериниң талазы-биле Күрүне Комитетинден, Орук харызаалар министрствозунуң коллегиязындан болгаш демир орук транспортунуң ажилдакчыларындан, Хөмүр даш үлөттүрүүнүң министрствозундан, партиянын Ленин, Дзержинский, Куйбышев, Бауман болгаш өске-даа район комитеттеринден база ол-ла черлериниң ажилчы чоннар депутаттарының район Советтериниң куускомнарындан залче чаа-чаа венюктары кирип турган.

М. Ф. Шкирятовтуң хааржаанын мурун-биле хөй-хөй муң ажилчы чоннар эрткен. Коммунистг партиянын шынчы огу Матвей Федоровичниң дугайында чырыктыктыг тураскаалды совет улус боттарының чүрөктеринге кезээ мөңгөде кадагалаар.

Кижилериниң шуужуп келишкени соксавайн турган. Москвачы металлуртар, автозаводчулар, машина тудугчулары, пест-таавычылар, даараныкчылар Матвей Федорович Шкирятов-биле чарлып өлүкүлдүг турган... Матвей Федоровичниң ады найсылалдык ажилдын аңгызынга чок болгаш эргим. Эш Шкирятов Москва-улул чажыт партияны болгаш профессионал ажилды революция мурунда-ла чорудуп турган. 1917 чылдың февраль революциянын хүндүлүгү ол шериг кезээниң болгаш революциянын ажилы.

Кижилериниң шуужуп келишкени соксавайн турган. Москвачы металлуртар, автозаводчулар, машина тудугчулары, пест-таавычылар, даараныкчылар Матвей Федорович Шкирятов-биле чарлып өлүкүлдүг турган... Матвей Федоровичниң ады найсылалдык ажилдын аңгызынга чок болгаш эргим. Эш Шкирятов Москва-улул чажыт партияны болгаш профессионал ажилды революция мурунда-ла чорудуп турган. 1917 чылдың февраль революциянын хүндүлүгү ол шериг кезээниң болгаш революциянын ажилы.

Кежээкниң 10 шак. Колонналыг залче киришкени, соксаан. М. Ф. Шкирятовтуң хааржаанын чанынга орнукушудулганын организастаарының талазы-биле Чазак комиссиянын кежигүнери, мөчөөн кижиниң төрелдери болгаш чок кижилери арткан. Чарлышканынын сөөлгү минуталары келген. М. Ф. Шкирятовтуң мага-бодунуң кремациязын дүң кылган (СЭТА).

В. И. Ленин болгаш Н. К. Крупская 1921 чылда Горки көдээге тараачынар аразында. Чурукчу Н. Сысоевтин чураан чуруу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ЛЕНИН МАҢАА ЧУРТТАП ТУРГАН

ЛЕНИНГРАД. Хоорайның Вы-борг болгаш Петроград талазында Смольный база өске-даа районнар-ында В. И. Ленинниң бажың-музей-лери бар. Ол турскаалдыг черлерге чорашан кижилер үзүрүгүлүгү сагыш-сеткил хайнышыкы хаара тудуп-тар.

Улуг Казачье деп доора кудумчу-да, ам Ильич деп адаар доора кудумчу-да, №7/4 бажыңың №13 квар-тиразында экспонаттары болгаш документалары экскурсанттар кичээлгелгил көрүп турар. Маана Ленин бир комната ээлеп турган. Аңаа ол чыл ажыг чурттаан. Оортан Влади-мир Ильич Петербурттуң кыдынага чурттап турган ажылыңарга барып, марксисти бөлүмнөргө кичээл-лери эртип турган. Петербурттуң «Ажылчын ангыны хостаары дээш демиселдин эвилелинин» организа-циясы болгаш удурукчузу В. И. Ленинниң ажал-чорудулгазы-биле холбашкан ол бажыңга «Улус чо-руу өнүктүр» деп кымыралы, олар социал-демократтарга удур канчаар демисежип турарлар?» деп өлүм чок ажыл бижитинген.

Мурнунда Широкий деп адап тур-ганы ам Ленин кудумчузуна №43/9 бажыңда бажың-музейниң эргини экскурсанттар артай басып кирер. Аңаа Ильич эмигранттан эеп кел-геш, 1917 чылдын апрельде июль хүннөнде чыгып байдалга кире-ринге чедир чурттаан. Ол бажыңга Ильич 150 ажыг чүүлдерни болгаш

элээн хөй брошюралары бижээн. Оларның аразында кайгамчыктыг апрель тезистери бар. Оларның тө-зөвилел бижимели-биле баштыңы-нын чүүлдерин болгаш чугааларың парлаан солуннар арыннарының фотохоолгалары ында кожа чыдар.

Смольныйдан ырак эвэсте 10 ду-гаар Советская кудумчу-да (мур-нундагы 10 дугаар Рождественская кудумчу) № 17 бажыңга В. И. Ленин 1917 чылдын июль 6 (19)-тан 11 (24)-ке чедир контрреволюст буржуаз түр чазактың илест-сү-рүүшкүндөн чаштынып чурттап турган. Аңаа ол-ла чылдын августун октябрьга чедир И. В. Сталин чурт-тап турган. Комнаталарың бирээ-зинде—диван, ажалдаар стол, лам-па, будук, демір-үжүк, орун. Соң-гада—сонга караанга азар пөс. Оң чанында ном салыр херексел. Оң кырында Л. Н. Толстойнуң чогаал-дарының томнары бар. И. В. Сталин биле ажылчын С. Я. Алдизев олар-ның В. И. Ленинни Разлив стан-цияга үдөп турарың көргүскөн фо-то-чурук делгетинген.

1917 чылдын октябрь 7 (20)-де Ильич Петроградке чажыды-биле эеп келген. Уш хүнер эрткенде Карповка хемниң эринде № 32 бажыңың бир өрзөлинге партияның ТК-зының хуралы болган, чепсектиг тура-халымыңың эгелээри аңаа шийтирилтинген. Владимир Ильич үениң байдалының дугайында илет-келди кылган.

Төөгүлүг хуралдык болуп эрткен өрзөлдү экскурсанттар тыңыжы дакпыжай берген көрүп турар. Шил адаанда өкпөң өнүгү малчык торгу кырында чепсектиг тура-халымың дугайында В. И. Ленинниң бижээни резолюцияның фотохоолгазын са-лып каан. Чыгыс сонгазы херим илтинче көрүнгөн алдарлыг өрзөл бо-дур. Олчө кирер эжитке кылын пөс астынган. Бөдүүн херекселер, кырын пөс-биле шып каан чөмөңи-р стол, ак абажур-биле шыпкан лам-па ында турар. Аңаа хурал эртин тур-да, ол бугу ол-ла хөвээр ыңдыг тур-ган. Сердобольск кудумчузуна № 1/92 бажың—Ильичниң сөөлүгү катип чажырттың турган чери ол. Улуг баштыкчы оңу октябрь 24-те (ноябрь 6-да) кезжээ каггаш, чепсек-тиг тура-халымыңың удуртуу-биле Смольныйге чорупкан.

Октябрь 26-да (ноябрь 8-те) дүңө В. И. Ленинниң Советтерниң II Бу-гү-россий съездиниң хүлээп ал-ганы тайбың дугайында, чер дугай-ында декреттерни төлөвилелин биж-ээни Херсон кудумчузуна № 5, бажыңда улус кончуг хөй чыылган турар.

Пролетар революцияның гений-ли баштыңыңың чурттап турган бол-гаш ажылдап турганы бажыңнары совет улус алдын өртөктөг эртин шыкаш камгалап турар. Чүглө эр-кен чыдын безин оларга 150 муң ажыг кижилер чораш.

(СЭТА).

Бөгүн Шушенскоеде

Красноярск крайның эң-не мурнуу суурунга, баштыңыңың бо музей Саян дагларының аразында ыжык-таддыр эргелетирип алган ышкаш Миусинск ийгылаа бо чыдар. Шах ол ийгылакта ховуңуң көдээ сууру—Шушенское Устун улуг орууңуң со-лагай талазында, Тыва областан мыр-шай-ла ырак эвэсте турар.

Сибирьниң эзулуг-ла көдээни ол суур бистин Төрөөн чуртувустун най-сылалы—Москвадан дыка ыракта. Ыңчалза-даа оон дугайын совет ки-жи бүрүзү билер. Чартык чүс чыл ажыг үениң мурнунда Владимир Ильич Ленин Сибирге шөлүтүрүп чораш, маана, Шушенское суурга 1897 чылдан 1898 чылга чедир чурттап турган. Булунда би-чин өрзөл—Ильичниң квартиразы ол. Кышкы хүнүнчү арай бүлүртүн чыры бажыңче сонга өттүр кирип турар. Ол-ла чылдарның ыңдыг бай-далын шушенчилер боттарының са-гыш-човангыр холлары-биле ам ка-тап тургускан. Сонгалар аразында улуг эвес стол, үш ыяш стулдар. Стол кырында керосин лампы тур-тар. Аян-шинчизин фото-чуруктар-дан бистин кончуг эки танырывыс Владимир Ильични шах бо столдун артына ажылдап олурган кылдыр дораан-на сактып келир бис.

Өрзөлдүн стол-биле дужаашкак бир талазының хана баарында кы-рын куу чоорган-биле шып каан ыяш орун турар. Ийн азылгарда ол ша-гың солуннарын болгаш журналда-рын салган улуг эвес тумбочкалар бар. Шала кырында—бөдүүн-биле артып каан хөвөс орукчугаш.

Өрзөлдүн бугу херекселдери о. а. Аңаа келген кижилер ында боттары-ның уттумса Ильичиниң барын медепер бодан турган ышкаш сагы-ндыр. Минуталар эртин-ле турар, шупту-ла чүвени көргөн ышкаш бо-дур, ыңчанмыже оортан кижиниң үнүп чоруур чөп-чүк алаар. Бай-ырладдыг чаагай ыржымды үр-эр хөөн чогуңдуң кижилер бот-боттары сымранчып чугалап турар.

Ийн дугаар бажың-музей—Шуш-хемниң элденчек каддыр эриниң барык-ла кырында. Ону долгандыр турар анык салдык будуктары сал-гын айы-биле чайганы турар. Хер-им илтинде—Ильичниң бөдүүнү холу-биле кылганы, ам катип чар-тыңдыр кылдыңган беседка. Аңаа Ленин чыын «Россияда капитализм хөгжүдөз» деп номуң бижип, ажылдап турган. Ленин ол бажың-чыгышче 1898 чылдын чайынында, Сибирге шөлүтүргөш, Шушенское-ге чедип келген Н. К. Крупская-биле каддыр келген. Ульянов-тар үр өрзөлдү ээлеп турганар. Ол өрзөлдөриң ол шахдагы байда-лы ам барык-ла бүрүзү-биле катип тургустунган. Бөдүүнү аажок ыяш стодалар, стулдар, оруннар, эң-не ыяш-бүрү айтырылганың талазы-биле хөй сангыч номнарлыг полка-лар.

Бистин Сибирьниң бо төөгүлүг суурунга, баштыңыңың бо музей бажыңчыгаштарыңа Москвадан болгаш Ортаази Азиядан, Ыраккы Чөөн чүктен болгаш Украинадан, Прибалтикадан болгаш Закавказье-ден, Тывадан болгаш Алтайдан муң-мун совет кижилер үргүлчү кээп турар. Чүглө 1953 чылда безин ма-наа 59 муң кижилер чораш барган.

Төөгүлүг музей-бажыңың аалчы-лары үнөлөшкүн дептеринде хөй сангыч демделдерни артырып каап турар. Оларның бирээни, Кы-зылдан эртен чыын маана чораш школачы уруг тывалап мынчаар биж-ээн: «Бистер В. И. Ленинниң музей-бажыңыңа келирин шагда-ла кү-зөөн бис. Ленинниң кызымак шу-дургуус-биле шынчээлди алдырыс-ты, Ильич кандыг чоржук, шах ың-дыг болурувусту таңгыраглап тур бис».

Владимир Ильичниң селгүүселеп чоруур ынак черлери—Халыңың дөргүн дыка өскөн, Халыңың арыс сыйрың апарган. Ынчаарга бо-ла үе-нин илтинде суур боду улам ханы өскөрилген!

Бежен ажыг чылдар мурнунда ол шах мындыг хөвирлиг турган: «Кө-дээ суур улуг, хир-балгаш, доврак-дооуну тудуп чиген элээн каш кудумчуларың... Ол боду ховуда ту-руп турар,—садтар болгаш черле үнүш аймаа мында чок. Сууру дол-гандыр өдөк оваалай төккүлөп каан... Ону тараа шөлүнчө үндүр өөртпөс, а суур кыдыңыңа шуут-ла төп турар, суур кыдыңыңе дашкаар-лап чоруур дээ, кижилер елестик шах ыңдыг элээн хөй овааларың ыявалы таварымыр апаар» (В. И. Ленин—«Төрөлдөргө чагаалар»).

Улуг, ыңчалзажок яды суурга үш чылдын чыгыс школазы турган. Ын-дыг-даа болза, арагалаар чер-лер хөй турган. Эң-не эпиги черлер кулактарга хамааржыр. Эрги Шуш-туң интеллигенциясы—ийн башкы, волюст бижээни ол-ла. Ыңчалза-даа хөлектикер ийн чүс ажыг кижилер турган.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Шушенское сөгөлөп чөтөс чаар-тынган. Дорт кудумчуларың дуграар телеграф, телефон болгаш радио дамчыдыгы проводтары шөлүтү-лөс. Бажыңнарың сонгаларыңдан Ильичниң лампаларың чырың чайлап турар. Клуб чанында бедик-телде-тиңделгеже бурунгаарлары-ның оруун айтып турар ышкаш кыл-дыр холун ырадыр суноп алган Ленинниң гранит турскаалы өндүр чаагай көстүп турар.

Суурда чаа тудулгар кончуг хөй. Оларның аразында көдээ ажал-агыг техникумуңуң үш кагт даш бажыңы, печтаның, телеграфтың, телефон станциязының, радио бедириниң, үлөтүр комбинатының, кинотеатры-ның улуг бажыңнары онзаланып ту-рар.

Шушенское район төвү апарган. Районуң бугу-ле албан черлериниң ажылдап турары Советтер бажыңы-биле кожа чаа-чаа дыка хөй бажың-нар көдүрүлүп үнгөн. Суурда ажал-чыч коннарның беш чүс ажыг урууларың өөредип турар ийн орту-мак школа бар. База бир ортумак школаңың тудуу бо чылын доостур. Көдээ ажал-агыг техникумуңуң студентилериниң нинти чурттага ба-жыңы, башкыларның сес чаа ба-жыңнары эртен чылын ажылдап кирген. Универсалдыг магазиниң ийн кагт бажыңың тудуун база барык-ла дооскан. Күш-культуру-ларның ийн кагт улуг бажыңы, Владимир Ильичниң ынак черлери—Ойя хемде колхозтар аразының гидроэлектростанциясы, Ортулук стадион бо чылын тудуун доостур. Ленин аттыг, Крупская аттыг болгаш Почта кудумчуларың асфальт-биле шывар.

Шушенскоеиң тараачынары ийн колхозта катышкан. Олар Владимир Ильич Ленин биле Надежда Кон-стантиновна Крупскаяның аттарын хүндүткелдиг тептин-биле эдилеп турарлар. Ол колхозтарың дугай-ында алдар районнуң девискээри шагда-ла эрткип үнгөн. Колхозчу хо-вуларың күчүлүг совет техника-биле болаазыралып турар.

Красноярск крайның социалистик ховуларының бугу-ле тараачылары-биле бир дөмөй, шушенчилер эртен ажал-агыг чылында база-ла чаа-чаа чедикшиңнерни чедип алганар. Чаагай дүжүт алдыңган. Күрүңе мурнуңа планың дужаалгар-биле хуусаа мурнуңа үзө санашкан. Сортуг үрөзириниң бүрү орун ал-ган, картофельдиң болгаш ногаалар-ның үрөзирни четчир. Ленин аттыг колхозтуң кежигүнери күш-хүн бу-рүзүңге аван кылдыр арыг кызы-тасты безин үш-үш килограммы а-гаң.

Сентябрь Пленумуңуң доктаалы үнгөндөн сонгаар ам безин колхоз-тарда биче эвес ажылдар кылдың-ган. Чижээ, Ленин аттыг колхозта суг албадалың суургазың тургус-кан, фермаларда малдың автомат-тыг сугарылгазы, малга чөм бедик-кеп бээриниң астыңак демір орук-тары ферма, участок санында тургус-туңган Мал ажылыңың хөй күш кир-ер чорудулгаларың механизастар чорук дүргөн темпи-биле кайы-даа колхозтарда боттанып турар. Нога-аларың, картофельдиң тарылга шө-лүн бо чылын хөй катип калбартыр. Чимистиг садтарың шөлү делгем-чиңир. Ам парниктиг рамаларың, ирик-торф саваларың хөй-биле кы-лып, ногааларың эрте быжыраы-биле чылыгалаан черлерге өстүрүп доруктарыңың хөмчөлөриң ам-дыралга калбаа-биле боттандырып турар.

Н. КОРОБЕЦКИЙ,
В. И. Ленинниң бажың-музейниң директору.
Шушенское суур.

В. И. Ленин—Коммунистг партияның болгаш Совет күрүнениң улуг организакчызы

Коммунистг партияның үндө-лекчи болгаш делегейде бир ду-гаар социалистг күрүнениң тургу-зукчузу В. И. Ленинниң бүгү амы-дыралы болгаш революстг ажал-чорудулгазы бистин партиястың бүгү маадырыг төөгүзү-биле үзү-бөс харытсаалыг. В. И. Ленин бистин партиясты 25 чыл дургузунда өстүрүп келген болгаш делегейде эң-не быжыг, канчалган ажылчын партия кылдыр доруктурган.

Ажылчын ангының революстг марксисни дайыңың партияның тургу-зары дээш демиселди В. И. Ленин II Интернационалдың оппортунистг партиялары ажылчын шимчээшкни-нге тергилдеди чери ээлеп тур-рар үдө эгелээни. Ол партиялар бур-жуаз парламентаризмниң мурнуңа мөгейип турган болгаш парламен-т фракцияларының кошунчаа болуп турганар. Ф. Энгельстиң мөчөзө-ниң соонда II Интернационалдың оппортунисттерге удурутурган партия-лары социализмниң хөвөөңе өскөр-лөп, социал реформаларың партия-лары болуп дөртүрүтүң берген-нер. Олар ажылчын ангының эрге-чагыргазы дээш демисежир дайыңы партиялар эвес турган; олар капита-лизмни камгалаарың болгаш хөв-вээр артыраарың туруштарыңа турганар.

Имперализм үезиниң төөгүлүг чаа байдалдарың өөрөңөп көргөш, В. И. Ленин болза, элээн хөй төөгүлүг чылдаганың ужуруңдан револю-стг шимчээшкниң төвү 20 чүс чылдарың эгезинде Барың Евро-падан Россияга шилчип келген деп түңнөлдү кылган. Орус ажылчын аг-гы бүгү делегейниң ажылчын шим-чээшкниң авангарды апарган. Россия пролетар революциязың белеткээриңе болгаш боттанды-рыңа чаа хөвирниң партиязы

ажылчын ангыга херек турган. Ажылчын ангының дайыңы, рево-люстг марксисни партиязың, II Ин-тернационалдың партияларыңдан шупту-ла ыгалдыг партияны тургу-зарыңың эргежок чугулазың В. И. Ленин үндөзүлгөн.

Россияга ажылчын шимчээшкни-нин эге дөстери эртен чүс чылдын 80 чылдарыңа хамааржыр, 1883 чылда Плехановка баштадып тургу-стунган «Күш-ажылды хостаарыңың» бөдүүн социал-демократияны чүглө теория талазы-биле үндөзүлгөн бол-гаш ажылчын шимчээшкниңге ут-куштур бирги базымы кылган. Россияга пролетар партиязың эге үн-дөзүн болза, 1895 чылда В. И. Ленинни тургусканы Петербурттуң «Ажылчын ангыны хостаары дээш демисел эвилели» болган. Ол Рос-сияга марксизмниң ажылчын шим-чээшкни-биле каттыштырылганың бир-ле дугаар боттандырып эгелээни.

1895 чылда В. И. Ленин болгаш Петербурттуң «Демисел эвилели» ажылдакчылары туттуруп хорутда-тырган. Кара-бажыңнаткан соонда оларны ырак черлерге шөлүтүлөп чорутулаан. Орус социал-де-мократия оппортунистг улаанышың—«экономистер» тылтып келген.

Эңис сорулгазы пролетариаттың диктатуразың чаалап алыр болгаш коммунистг ниятлелди тургузары болуп политикаг демиселди «эконо-мистер» Барың чүктүн ревизионис-тери ышкаш база-ла капитализм үе-зинде ажылчын ангының байдалын чүгөрждер дээш демисел-биле со-луп турганар. 90 чылдарың ийги чартында Россия оппортунистг-ни — «ажык марксистер» база ажык литературага суртаалдап турганар.

Чер-чериниң социал-демократтыг организацияларыңа ажылдап тур-ган революстг социал-демократтар

быдаргай болуп, боттарының пар-далга органныр чок турганар. 1898 чылдын соонда социал-де-мократияны ийги съездинге чедир үени В. И. Ленин сандаралды, буу-раашкының божаналды болгаш кустарничествонуң үези деп адаан. Ажылчын ангының калбак массала-ры революстг демиселге кирпкен, ыңчалза-даа оларны удурутуп шы-даар хире чыгыс-аай штаб — рево-люстг партия чок турган.

Россияга чыгыс-аай төпчүткөн пролетаржы партияны тургузарыңың сорулгазы В. И. Ленинниң шөлү-гөңдө эеп келгеш тургусканы нинти орустун «Искра» деп политиктиг со-луну бодунга алган. 1900 чылдын декабрьда «Искраның» баштайгы-ла дугаарыңа В. И. Ленин Россияның социал-демократизмниң боттуг со-рулгаларың тодаргайлаан. Ындыг сорулгалар болза: чаагар чоруп ту-рар ажылчын шимчээшкниңче со-циалистг медезелди кырыр, ажыл-чын ангыны политика талазы-биле организаастаары, партияг програм-маны белеткээри болгаш марксисни партияның тактиктиг болгаш орга-низастыг принциптерин ажылдап кы-лыр болуп турган.

РСДРП-ниң II съездиниң кол сорулгазы болза, «Искраның» иди үндүргени болгаш ажылдап кылганы программалыг болгаш организастыг үндөзирнеге пролетаржы партия-ны тургузары болуп турган.

Ийги съездиниң бөдүүнүдө В. И. Ленин ажылчын ангының партия-зың тургузарының планың, ажылчын ангының мурнакчы, медезелди отряды, мурнакчы теория-биле, ниятлел амдыралыңды хоойлуларың бил-ри-биле, аныг демиселиңни хоойлу-ларың, революстг шимчээшкниң дүржүлганың билери-биле чөпсөглө-гөн отряды болуп партияның ролюң

нун дугайында үндөзир марксисни өөредилгениң «Искрага», болгаш «Чүңү кылырыл?» деп номуңга тай-ыбырлаан.

Ол планың тинлелгези бүгү деле-гейниң революстг ажылчын шим-чээшкниңге үлөгер болган дайыңы, канчалып быжыккан Коммунистг партияны үндөзирин салган.

Съездиниң эң чугула херээ болза, партияның программаның хүлээп алыр болуп турган. РСДРП-ниң ийги съездин болза, Маркс биле Энгельстиң мөчөзөниң соонда бүгү делегейниң ажылчын шимчээшкни-нин төөгүзүңдө кол сорулга кылдыр пролетариаттың диктатуразы дээш демиселди иди үндүрүп турар про-грамманы хүлээп алган. Пролетар-жы диктатураның дугайында чүгү-дү Ленин съездиниң оппортунистг кезээңге удур шийтирилди демиселге камгалап алган.

Тараачын айтырыңың талазы-биле революстг-демократтыг негел-делерни партияның программаныңа кирерин В. И. Ленин чедип алган. 1894 чылда үнгөн, «Улустун өнүк-тери» деп кымнарыл база олар со-циал-демократтарга удур канчаар чаалажып турарлар?» деп клас-стик чогаалыңа-ла Ленин ажыл-чын ангыны болгаш тараачынар-ның эвилелиниң идеязы марксизм-ниң төөгүзүңдө бир-ле дугаар үндө-зүлгөн болгаш ол эвилел болза, оң дуузазы-биле революстг, марксисни партияның царизмни, помещиктерни болгаш буржуазияны дүжүрениң чедип алыр кол чөпсек болуп ту-рар деп көргүскөн. Пролетариаттың гегемониязың дугайында, буржу-аз-демократтыг революцияга оон удуруткучу ролунуң дугайында өө-редип, пролетариаттың тараачынар-биле эвилелиниң дугайында марксизм-ленинизмниң өөредип тараачын айтырыңың талазы-биле програм-малыг чүүлдерден илереп турар.

Программаны хүлээп ал, ыңдыг язы-биле партияның идеяг кы-жышкынының үндөзирин тургу-

каш, партияның II съездин болза, кустаржы болгаш бөлүмчү чорукту, организастыг сандаралды чок кылы-ры-биле партияның уставың база хү-лээп алыр ужурулуг турган. Партия-ны тургузарының организастыг при-нциптерин долгандыр калды-дошкун демисел съездиңе калбарып үнгөн. Ажылчын ангының мурнакчы, меде-зелди, организастың отряды, революстг теория-биле, ниятлел хөгжүдөзүңдө болгаш аныг демисел-лениң хоойлуларың билери-биле, ре-волюстг шимчээшкниң дүржүлганы-биле чөпсөглөткөн отряды болуп партияның ролунуң дугайында үн-дөзир марксисни чүүлдерин Ленин болгаш оң чыгыс-аай ботталдыла-ры камгалап турганар. Чүглө ың-дыг партия ажылчын ангыны тил-делгеже баштап, оон эрге-чагырганы чаалап алыр дээш демиселин уду-ртуп шыдаар.

Меншөвиктер пролетариаттың диктатуразы дээш демиселге удур турганар, ыңдыг болганда социал революцияның дайыңы партиязы оларга херек чок турган. Олар бол-за, партияны илтинге боттарының онзагай сагыла-чүрүмүг, корумунг болгаш боттарының пардалга орга-нарлыг бөлүмнерин болгаш бөлүк-терин хөвээр артыраары дээш демисе-жил турганар. Программың оп-портунистг (пролетар диктатуразың хүлээп албазы) организастыг оппор-тунистг (пролетариаттың төпчүтүң-ген, сагыла-чүрүмүг, дайыңы, ре-волюстг партиязыңдан ойталаары) төрүтүндүргөн.

Партияның бедик эдыңың дугай-ында, партияның кежигүи бүрүзү партия дээш харысалгалыг партия —кежигүн бүрүзү дээш хары-салгалыг дээр дугайында В. И. Ленинниң ийги съездиңе иди үн-дүргөн чүгүзү бистин партияныска канчаар-даа аажок улуг ужуру-дуулар. Партияның кежигүи бүрүзүңү эң-не бир дугаар хүдээлгези партия-ның хүрээлейниң арың камгалап хүлээлге, болуп дөр Ленин айтап турган.

Пролетаржы партияның органи-застыг үндөзирини дээш больше-виктерниң Ленинге баштапкан деми-сели ийги съездиниң соонда чаа күш-биле хайныгып үнгөн. 1904 чыл-дың майда Ленинниң «Базым бурун-гар, ийн базым аткаар» деп ному үнгөн. Ол номуңга В. И. Ленин бол-за, организастыг айтырыг талазы-биле меншөвиктерниң оппортунистг суртаалын чыгча шаап шүгүмчүлгөн болгаш Коммунистг партияның ор-ганизастыг үндөзириниң дугайында, чаа хөвирниң партияның дугайында өөредити марксизмни төөгүзүңдө бир-ле дугаар ажылдап кылган.

Ийги съездиңе тургустунган В. И. Ленинге баштапкан большевиктер-ниң политиктиг бөлүү пролетариат-тың тараачынарың, Россияның бүгү улустарының үндөзир эрге-ажыктарыңа дүжүп турар чөптүг революстг улаанышыңың чорудуп турган.

1905—1907 чылдарда бирги орус революцияны чылдарында Ленин-ниң улуг алдар-ханызы болза, ол үдө партияның большевикчи такти-казың, ажылчын ангының тактика-зы оон үндөзүлгөн. Коммунистг партияның политиктиг (тактиктиг) үндөзирини оон ажылдап кылганы болуп. Ол буржуаз-демократтыг ре-волюцияга пролетариаттың гегемо-ниязың идеязы хөгжүткөн бол-гаш тургустунуп келген төөгүлүг байдалда революцияны тилээр-ниң чугула чүгүлү болза, пролетари-аттың удуруткучу ролун хөвээр ар-тыргаш ажылчын ангы биле тараачы-нарың эвилелдежири болуп дээрин көргүскөн. Буржуаз-демо-краттыг революцияның социалистг революцияга шилчип кирериниң то-даргай перспективаны Ленин орус марксистерге берген. Ол партияны социалистг революцияның чаа теория-зы-биле чөпсөглөң болгаш меншө-виктерниң база II Интернацио-налдың оппортунистг тактиказың түрүлүңа чедир чыгча шапкан.

Сталинни реакцияны чылда-

